

From: Lugt, Arjen van der <lugt.a>
Sent: dinsdag 10 april 2018 14:10:37
To: OW-Info
Cc:
Subject: FW: Handreiking Stichting Groene Hart
Attachments: aanbiedingsbrief handreiking SGH.pdf; Handreiking SGH.pdf

Graag inboeken als ingekomen stuk voor de gemeenteraad van Oudewater.

Met vriendelijke groet,

Arjen van der Lugt
Raadsgriffier

E: a.lugt@oudewater.nl
T: 06 – 30 25 64 79

Van: L. Sar, van der [mailto:lvdersar@gmail.com]

Verzonden: dinsdag 3 april 2018 20:57

Aan: griffie@papendrecht.nl; cgm.bus@papendrecht.nl; nelly.vdijk@papendrecht.nl; griffie@gemeentemolenwaard.nl; griffie@montfoort.nl; griffeir@nieuwkoop.nl; griffie@nieuwegein.nl; griffie@aalsmeer.nl; griffier@ablasterdam.nl; griffie@alphenaandenrijn.nl; raadsgriffie@amstelveen.nl; hrijs@bodegraven-reeuwijk.nl; raadsgriffier@diemen.nl; a.van.dijk@giessenlanden.nl; griffie@gooisemeren.nl; h.sepers@gorinchem.nl; griffie@gouda.nl; griffie@haarlemmermeer.nl; infoa.vander.ploeg@hardinxveld-giessendam.nl; griffie@hilversum.nl; h.khairouni@ijssselstein.nl; griffie@kaagenbraassem.nl; griffie@krimpenerwaard.nl; griffie@leerdam.nl; griffie@leiderdorp.nl; griffie@lv.nl; griffie@lopik.nl; m.degraaf@derondevenen.nl; rpa.vanaalst@sliedrecht.nl; griffie@stichtsevecht.nl; griffie@uithoorn.nl; c.steehouwer@vianen.nl; f.vanderdussen@waddinxveen.nl; m.engelshoven@weesp.nl; griffie@wijdemeren.nl; griffie@woudrichem.nl; fdelange@zederik.nl; griffie@zoeterwoude.nl; griffie@zoetermeer.nl; c.j.buijs@zoeterwoude.nl; griffie@zuidplas.nl; !Griffie-oudewater; !Griffie

Onderwerp: Handreiking Stichting Groene Hart

Aan de griffie van de gemeenten in het Groene Hart.

Geachte Raadsgriffier,

De Stichting Groene Hart heeft met het oog op de komende raadsperiode een document opgesteld over de betekenis van uw gemeente voor het Groene Hart en omgekeerd. Een aanbiedingsbrief en de handreiking treft u bijgevoegd aan.

Zou u zo vriendelijk willen zijn om deze documenten te sturen aan de leden van uw Gemeenteraad? En indien er één of meer informateurs zijn benoemd ook graag aan hen.

Mocht u vragen hebben, dan horen we deze graag.

Het bestuur van de Stichting Groene Hart dankt u bij voorbaat.

Leen van der Sar

Secretaris
Stichting Groene Hart
Postbus 2074
3440 DB Woerden
T 0348 483 474

M 0651852815

**Aan de leden van de Gemeenteraden
in het Groene Hart**

Woerden, 31 maart 2018

Onderwerp: *Groene Hart, meer dan de som der delen*

Geacht Raadslid,

Uw gemeente maakt een levend onderdeel uit van het Groene Hart, het gebied waar het goed wonen en werken is en dat zo belangrijk is voor het leefklimaat in het westen van ons land. Vanzelfsprekend gaat uw aandacht na de verkiezingen in eerste aanleg uit naar het gesprek over de ambities van uw gemeente voor de komende vier jaren en de vastlegging daarvan in collegeakkoorden (voor sommigen van u zal dat eerste in het najaar spelen vanwege de verkiezingen in november a.s.). U heeft daarmee ook direct invloed op de ontwikkeling van het Groene Hart.

Wij vragen graag aandacht voor uw betekenis voor het Groene Hart en voor de betekenis van het Groene Hart voor u. Voor het Groene Hart geldt letterlijk dat het geheel meer is dan de som der delen. De manier waarop u invulling geeft aan het onderdeel uitmaken van dat grotere geheel en waarop u de kernkwaliteiten van het Groene Hart vertaalt in gemeentelijk beleid, doet er zeer toe.

Als informatie en inspiratie om die 'dubbelslag' inhoud te geven, bieden we u bijgaande notitie aan. We hopen dat deze bijdraagt aan een zichtbare plek van het Groene Hart in het gemeentelijk handelen in de komende jaren. Zie dit als een eerste onvolkomen voorzet; de Stichting Groene Hart heeft de ambitie om u in de komende jaren met enige regelmaat handreikingen te doen.

Mocht het hiernavolgende aanleiding geven tot vragen, aarzel dan niet deze te stellen. En als bij voorrang bepaalde onderwerpen nader uitgewerkt zou willen zien, laat het a.u.b. weten.

Met vriendelijke groet, namens het bestuur van de Stichting Groene Hart,

Chris Kalden, voorzitter

Kernboodschap

Ook na zestig jaar staat het concept van het Groene Hart als een huis. Het grote open gebied is van grote betekenis voor de inwoners ervan en voor de Randstad als geheel. Het Groene Hart is een samenhangend geheel, maar het is geen eenheidsworst. Je zou het kunnen zien als een wolk van deelgebieden, die elkaar deels raken, maar in alle gevallen gemeenschappelijke thema's kennen. **Voor het Groene Hart geldt letterlijk dat het geheel meer is dan de som der delen.** Bij ontbreken van inzicht in de betekenis ervan en van kennis van de kernkwaliteiten is verlies van waarden een reëel vooruitzicht en dreigt versnippering en suboptimaal gebruik van het Groene Hart.

Gemeenten spelen een cruciale rol bij behoud en ontwikkeling van de kernkwaliteiten van het Groene Hart. Wat er in een gemeente speelt, heeft invloed op het Groene Hart geheel. Tegelijkertijd is het Groene Hart van betekenis voor de afzonderlijke gemeenten. Onze kernboodschap is: **weest u zich bewust van dat wederzijdse belang en die wederzijdse afhankelijkheid.** Verdiept u daarin en maak dat onlosmakelijk onderdeel van de beslissingen waar uw Gemeenteraad voor staat. Zo stelt u zeker dat uw gemeente een beteknisvolle rol speelt binnen het verband van het Groene Hart.

In de bijgevoegde handreiking treft u suggesties voor de manier van kijken naar het belang van het Groene Hart, enkele handelingsperspectieven en wat praktische invullingen ervan.

JE ZIET HET PAS ALS JE HET DOOR HEBT

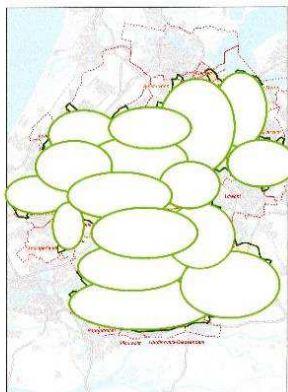
OF: HOE BELANGRIJK IS HET GROENE HART OP GEMEENTELIJK NIVEAU?

Het Groene Hart heeft in 1958 in beleidsmatige zin een plek gekregen vanuit een puur planologische gedachte: het westen van ons land moest geen Greater London worden. Nog steeds is die ruimtelijke component, het openhouden van een groot gebied omringd door grote steden, van belang. Maar de betekenis van het Groene Hart is in de afgelopen zestig jaar sterk verbreed.

Het gebied heeft eigenstandige betekenis gekregen vanuit economisch, sociaal-cultureel en historisch perspectief; die betekenis wordt nog versterkt door de combinatie met de sterk verstedelijkte zone eromheen. Het vestigingsklimaat in de Randstad wordt mede door het Groene Hart bepaald. Het Groene Hart is een aantrekkelijk woon- en werkmilieu voor honderdduizenden mensen en het biedt veel ruimte voor ontspanning voor inwoners en omwoners. Waar vind je platteland zo dicht bij de steden waar zeven miljoen Nederlanders wonen?

Het concept van het Groene Hart staat dus al zes decennia overeind. In het recente Regeerakkoord is dat – wat kort door de bocht – nog eens onderstreept: “Het beschermen van belangrijke open ruimtes zoals het Groene Hart, blijft een belangrijk onderdeel van het nationaal ruimtelijk beleid.” Tegelijkertijd maakt de diversiteit van het gebied in verschijningsvorm (droogmakerijen, veenweiden of veenplassen) en ligging (direct tegen de steden of wat verder weg) het lastig om de betekenis van het geheel van het Groene Hart te ervaren en voor het geheel én voor elk van de delen te vertalen in dagelijks handelen. **Voor het Groene Hart geldt letterlijk dat het geheel meer is dan de som der delen.** Bij ontbreken van inzicht in de betekenis ervan en van kennis van de kernkwaliteiten is verlies van waarden een reëel vooruitzicht en dreigt versnippering en suboptimaal gebruik van het Groene Hart.

WOLK VAN CIRKELS

Bij het vergroten van het inzicht in het gebied helpt het om het Groene Hart niet te zien als een strak omlind gebied waarbinnen eenheid van beleid en opvattingen geldt, maar veeleer als een wolk van deelgebieden, die elkaar deels raken, maar in alle gevallen gemeenschappelijke thema's kennen. Zie nevenstaande figuur. Eenheid in verscheidenheid kenmerkt het Groene Hart en het gebied is zeker geen eenheidsworst. Elke gemeente in het gebied heeft burens en maakt onderdeel uit van een kenmerkend onderdeel van het Groene Hart. Tegelijk zijn er thema's die 'Groene Hart-breed' zijn, maar niet overal even zwaar spelen.

**CIRKELS ZIJN 'NABURIG'; THEMA'S GEBIEDSGERICHT.
NIET ALLE CIRKELS RAKEN ELKAAR; NIET ALLE THEMA'S ZIJN OVERAL
RELEVANT**

Als je vanuit een gemeente op zo'n manier naar het Groene Hart kijkt, dan is voor een aantal onderwerpen de noodzaak duidelijk om gezamenlijk met de buurgemeenten beleid te maken en uit te voeren. Ook is duidelijk dat bij sommige thema's veel te leren valt van collega-gemeenten in het Groene Hart en inhoudelijk veel te winnen valt door verkenningen te doen op het niveau van het Groene Hart als geheel en daar waar mogelijk overeenkomstig beleid op te baseren. Dat betekent niet overal in het Groene Hart hetzelfde doen; de lokale en regionale situatie vraagt vaak een toegespitste vertaling. Het betekent wel dat je in je eigen gemeente zeker stelt dat je de best beschikbare inzichten gebruikt en dat je bewust bent van de schaal waarop het optimale resultaat wordt geboekt.

De Stuurgroep Groene Hart heeft in 2017 het Perspectief Groene Hart 2040 uitgebracht, waarin ambities en perspectieven worden beschreven voor vijf thema's (zie: <http://stuurgroepgroenehart.nl/organisatie/nieuws/@320032/ziet-groene-hart-eruit-2040/>) De Stuurgroep heeft de gemeenten in het Groene Hart onlangs uitgenodigd om hiermee samen aan de slag te gaan.

Hierna geven we enkele voorbeelden van onderwerpen waar het gemeentelijk handelen cruciaal is voor behoud en ontwikkeling van de kernkwaliteiten van het Groene Hart. Soms gaat dat over de manier van kijken en handelen in de eigen gemeente, soms over gezamenlijk met de burens optrekken en soms over het op Groene Hart-niveau maken van afspraken.

We hebben gekozen voor de volgende onderwerpen:

- de bouwopgave in en om het Groene Hart
- de energietransitie in ons land en in het Groene Hart
- de waterhuishouding van het Groene Hart
- de toekomstige landbouw in het Groene Hart
- recreatie en toerisme in het Groene Hart
- de relatie met de omliggende verstedelijkte omgeving van het Groene Hart.

We beginnen met een suggestie voor een afwegingskader dat helpt om zeker te stellen dat op een goede manier aandacht wordt besteed aan de kernkwaliteiten van het Groene Hart, zoals deze zich voordoen in uw gemeente.

Afwegingskader bij beleidsbeslissingen die de kwaliteit van het Groene Hart kunnen raken

De komende jaren zullen met zekerheid in uw gemeente een aantal besluiten worden voorbereid die de kernkwaliteiten van het Groene Hart raken. Een deel ervan zal nog in deze raadsperiode tot uitvoering leiden; andere zullen bepalend zijn voor de wat langere termijn. Besluiten met een positieve maar mogelijk ook negatieve invloed op die kernkwaliteiten. Het gaat dan niet alleen over 'harde' besluiten zoals de planologische vastlegging van bouwlocaties, maar ook over het starten van discussies over bijvoorbeeld de wijze waarop de belangrijkste gebruiker van het Groene Hart, de veehouderij, zich kan en mag ontwikkelen. Het doet er dan toe of vanaf het begin wordt gewerkt vanuit de betekenis van het Groene Hart voor uw gemeente en de invloed van uw beslissingen op het Groene Hart.

We reiken u graag acht stappen aan, die – als u deze achtereenvolgens afloopt - helpen om zeker te stellen dat op een goede manier aandacht wordt besteed aan de kernkwaliteiten, zoals deze zich bij u voordoen. Zo draagt uw gemeente bij aan behoud en ontwikkeling van de kernkwaliteiten van het Groene Hart.

1. *Breng in beeld wat uw gemeente aan kernkwaliteiten van het Groene Hart herbergt.*
Er is veel informatie te vinden over het Groene Hart bij instellingen als Planbureau voor de Leefomgeving, Rijksdienst Cultureel Erfgoed, provincies en wetenschappelijke instellingen. Deze gegevens vragen vrijwel zeker om een toespitsing op uw gemeente en om lokaal politiek oordeel.
2. *Ga bij voorgenomen ontwikkelingen of bij relevante vraagstukken na of deze kernkwaliteiten erdoor worden beïnvloed, positief of negatief.*
Bij de beschrijving van de kernkwaliteiten past het aangeven van de kenmerken die daarvoor bepalend zijn. Zo'n overzicht kan worden gebruikt om na te gaan of sprake is van beïnvloeding.
3. *Stel vast of een eigenstandig besluit past dan wel besluitvorming op een grotere schaal (intergemeentelijk) of ander niveau (provincie, waterschap) beter past.*
Sommige besluiten kunnen heel goed geheel binnen de eigen gemeente worden voorbereid, besloten en uitgevoerd, ook al raken ze de kernkwaliteiten. Veelal zal echter sprake zijn van afhankelijkheid van derden of van beïnvloeding van de omgeving buiten de eigen gemeente. Ga serieus na op welk niveau het meest effectief en efficiënt kan worden gewerkt.
4. *In geval van besluitvorming op een grotere schaal dan wel een ander bestuursniveau: zet stappen om het gesprek aan te gaan/vraag de ander om besluiten te nemen.*
Er zijn veel formele samenwerkingsverbanden die benut kunnen worden voor dergelijke gesprekken. Stel wel zeker dat de juiste politieke context bestaat, tref anders een specifieke voorziening.
5. *In geval van een 'eigen' besluit: ga na of bij de buurgemeenten in uw 'wolk' vergelijkbare ontwikkelingen of vraagstukken spelen en zo ja, hoe daar dan gehandeld wordt.*
Het is altijd handig om te profiteren van ervaringen van collega's en misschien samen op te trekken door de krachten te bundelen.
6. *Inventariseer de beschikbare kennis over relevante onderwerpen en verzamel de bestaande beleidsinzichten van andere overheidsorganen en hun ervaringen ermee*
Vaak is het wiel al door iemand anders uitgevonden. Gebruik van bestaande kennis en ervaringen voorkomt het maken van dubbele kosten en vergemakkelijkt de eigen besluitvorming.
7. *Gebruik instrumenten zoals afwegingsladders.*
Er bestaan veel handige hulpmiddelen om de besluitvorming helder en eenvoudig te maken, zoals we aangeven bij woningbouw en energietransitie. Gebruik deze.
8. *Toets of de door u gekozen aanpak wordt herkend door buurgemeenten in de regio en op Groene Hart-niveau.*
Als u tot bepaalde inzichten en keuzen bent gekomen, ga dan na of deze worden herkend door andere betrokkenen. Dat past uit oogpunt van goed nabuurschap maar zal vaak alsnog leiden tot verrijking van de eigen opvattingen.

Deze acht stappen zijn allemaal te zetten binnen het politieke domein waarin Raad en College aan zet zijn. Maar het hoeft geen betoog dat in het hele proces cruciaal is om belanghebbenden (inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties) vanaf het begin intensief te betrekken.

Het belang van bovengemeentelijke samenwerking

Bij veel van de genoemde onderwerpen zult u tot de conclusie komen dat formele of informele samenwerking met buurgemeenten wenselijk of noodzakelijk is. Een aardig voorbeeld is de Regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, die een Regionaal Maatschappelijke Agenda hebben opgesteld (zie <https://alblasserwaard-vijfheerenlanden.nl/grenzeloos-samenwerken/>).

Bovengemeentelijke of intergemeentelijke samenwerking is vaak vormgegeven op basis van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen. Dergelijke gemeentelijke samenwerkingsverbanden worden regelmatig als weinig democratisch ervaren en voelen soms voor gemeenteraadsleden niet als 'van onszelf'. Voor veel vraagstukken in het Groene Hart geldt dat alleen door samenwerking tussen gemeenten (en waterschap en provincie) tot werkende oplossingen kan worden gekomen. Het zou een gemiste kans zijn als de formele samenwerkingsverbanden een belemmering voor samenwerking in het Groene Hart zouden zijn. Tegen die achtergrond is het van groot belang om, als Wgr-instellingen voor de samenwerking worden gebruikt, die gemeenschappelijke regelingen en het bestuur ervan een transparant en levendig onderdeel van de lokale politiek te laten zijn.

De Raad voor het Openbaar Bestuur heeft in 2016 hierover een zeer lezenswaardig en op de praktijk van de gemeenteraad en gemeenteraadsleden toegespitst advies over gepubliceerd onder de titel 'Wisselwerking'. Het is te vinden op:

<https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2015/12/16/wisselwerking>

KERNKWALITEITEN VAN HET GROENE HART, uit het beleidsplan SGH

- A. **Belevingswaarden**: veenweiden, waterhuishouding, water- en weidevogels, trekvogels, biodiversiteit, het leefgebied van diverse bedreigde dieren en planten, grote diversiteit tussen delen van het gebied.
- B. **Natuurlijke waarden**: rust, ruimte, water en groen als tegenhanger van de stedelijke omgeving, herkenbare en gewaardeerde landschappelijke elementen (verkaveling, knotwilgen, ...)
- C. **Historische waarden**: cultureel (agrarisch) erfgoed, ligging steden en dorpen en trekvaartrouten, polders met slagenverkaveling (Copelandschappen), legakkers, Oude Hollandse Waterlinie.
- D. **Economische waarden**: hierbij is de brede plattelandseconomie ons uitgangspunt. Het landschap in het Groene Hart wordt grotendeels beheerd door grondgebonden agrarische ondernemers, die in het eeuwenoude landschap hun inkomen verdienen. Voor het behoud van het karakteristieke landschap van het Groene Hart is langjarig perspectief voor deze ondernemers essentieel. Een groeiend deel van de ondernemers richt (ook) op recreatie/toerisme/streekproducten.

De bouwopgave in en om het Groene Hart

Het Groene Hart speelt een belangrijke rol in het vestigingsklimaat voor bedrijven in de Randstad. Daarmee is de economische motor van de Randstad sterk verbonden met de 'recreatieve' motor van het Groene Hart. Bij het bepalen van de bouwopgave voor het Groene Hart moet daar nadrukkelijk rekening mee worden gehouden. Grootschalige ontwikkelingen passen daar slecht bij.

Daarnaast is het zaak de bouwopgave zo in te vullen dat het leefklimaat van de inwoners van het Groene Hart op peil blijft. Bij de bouwopgave in het Groene Hart is het volgens de Stichting Groene Hart van groot belang om de Ladder van Duurzame Verstedelijking te volgen. Dat wil zeggen dat een eventuele (en goed onderbouwde) bouwopgave in eerste instantie binnen het stedelijk gebied gerealiseerd wordt (waarbij met name ook gekeken wordt naar de transformatie van overbodig geworden bedrijventerreinen) en dat daarbij ook meer naar hoogbouw gekeken gaat worden om in

die woningbouwbehoefte te voorzien. Een goede handleiding voor het gebruik van de Ladder vindt u op de site van Kenniscentrum Infomil:

<https://www.infomil.nl/onderwerpen/ruimte/ontwikkelingen/ladder-duurzame/handreiking-ladder>

Bouwen in de linten en/of dorpskernen past, maar daarbij moet nadrukkelijk rekening gehouden worden met de landschappelijke inpassing.

De eerste opgave in de komende jaren is om een betrouwbare onderbouwing van de lange termijn-behoefte, in aard en omvang te maken. Als die niet tot stand komt op nationaal en provinciaal niveau zal de discussie warrig blijven en vooral op wensdenken zijn gebaseerd. Zo'n onderbouwing moet worden herkend en onderschreven door de regio's en gemeenten in het Groene Hart.

De energietransitie in ons land en in het Groene Hart

Eén van de allergrootste opgaven voor ons land is de energietransitie die voortvloeit uit het Akkoord van Parijs om de gevolgen van klimaatverandering beheersbaar te maken. Deze opgave heeft grote ruimtelijke gevolgen maar zal ook onze manier van produceren, werken en leven sterk beïnvloeden. Vanwege de landschappelijke kwetsbaarheid zal dat voor het Groene Hart in versterkte mate het geval zijn.

Het Groene Hart zal ten volle moeten meedoen met deze energietransitie door er een eigen, passende invulling aan te geven. De energietransitie is bij uitstek een onderwerp waar gezamenlijk moet worden opgetrokken, om er aansluitend een gemeentelijke 'vertaling' van te maken. De discussie beperkt zich op dit moment te vaak tot windmolens en zonnepanelen. Er is veel meer mogelijk en het is dringend gewenst om het gesprek te verbreden. De discussie over ruimtelijke inpassing van bronnen van wind- en zonne-energie kan alleen goed gevoerd worden als inzicht in een bredere lange termijn aanpak bestaat.

Het zou goed zijn als gemeenten zich individueel en in regionaal verband afvragen wat het betekent als ze energieneutraal worden, wat ze daarvoor moeten doen en wat dat betekent voor de ruimtelijke kwaliteit in hun gebied.

Vanwege de bestaande focus op windmolens en zonnepanelen toch enkele opmerkingen daarover. Wij gaan ervan uit dat er in het Groene Hart meer ruimte moet komen voor zonne- en windenergie. Wij zijn van mening dat er zeer zorgvuldig omgegaan moet worden met zonneweides. Op daken van woningen en bedrijven is voorlopig genoeg ruimte aanwezig om met zonnecollectoren een belangrijke bijdrage te leveren aan de gewenste energietransitie in ons land.

Om tot een verantwoorde afweging rond zonneweiden te komen, kunt u de stappen, zoals ontwikkeld door het College van rijksadviseurs, heel goed gebruiken. Een grotere versie treft u aan op onze website www.groenehart.info. Ook de notitie van Paul Roncken, provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit in Utrecht, biedt handvatten (zie inspiratielijst).

Stappenplan Zonne-energie		CRa College van Rijksadviseurs
Wat is mijn toekomstige elektriciteitsvraag?		
1.	Zet actief in op besparen	Voor elke Petajoule die je bespaart, hoef je er 3 minder op te wekken. Ook gedragswijziging is onderdeel van besparen.
2.	Bepaal welke vormen van duurzame warmte het beste passen bij uw regio en hoeveel elektriciteit het produceren hiervan vraagt	Welke kansen voor collectieve warmteoplossingen zijn er? Of is met name individuele warmtevoorziening kansrijk? De keuzes voor collectieve of individuele warmte hebben invloed op de benodigde elektriciteit.
Wat kan ik van buiten de gemeente halen?		
3.	Vraag het Rijk om een deel van de nationale taakstelling te organiseren	Bijvoorbeeld d.m.v. wind op zee en de ontwikkeling van netwerken om uitwisseling van duurzame energie tussen regio's en met buurlanden te faciliteren.
4.	Werk samen met andere overheden in een regionaal of provinciaal energieakkoord	Onderzoek bijvoorbeeld of je kunt participeren in grootschalige, regionale windenergie-opstellingen
Wat kan ik zelf met zonne-energie binnen bebouwd gebied?		
5.	Stimuleer actief dat alle geschikte daken worden ingezet voor zonne-energie	Dit vraagt om maatregelen die eigenaren enthousiasmeren hun dak voor zonne-energie te gebruiken.
6.	Stimuleer dat alle bedrijventerreinen, haventerreinen en braakliggende terreinen worden ingezet voor zonne-energie	Een cruciaal element is dat er meer geproduceerd zou moeten kunnen worden dan louter voor eigen gebruik.
Hoeveel kom ik nog tekort?		
7.	Stel jezelf de vraag of het noodzakelijk is om dit tekort direct op te lossen	Kan je het tekort naar achteren in de tijd schuiven, wanneer inkomsten zoals zon op gelede verder zijn doorgevoerd? Biedt ruimte aan het testen van deze innovatie.
8.	Stel jezelf de vraag of je voor het tekort echt (een deel van) je landschap wilt opofferen	Is het antwoord nee, ga dan terug naar stap 5 en doorloop het stappenplan opnieuw. Bekijk bij elke stap wat de maximale mogelijkheden zijn.
Waar in het landschap?		
9.	Mak een landschapsanalyse	Bepaal op basis van de analyse welke delen van je grondgebied het meest in aanmerking komen voor zonne-akkers.
10.	Kies voor concentratie en efficiency	Maak een voorplan voor concentratie.

Windmolens kunnen ook een belangrijke bijdrage aan de energiebehoefte leveren. Die kunnen, mits goed geplaatst in en nabij infrastructuur en met een goede landschappelijke inpassing een belangrijke rol spelen bij die energietransitie.

Wij zouden het ook een goede zaak vinden als gemeenten in het Groene Hart de totstandkoming van energiecoöperaties van burgers stimuleren, onder gelijktijdig aangeven van ruimtelijke kaders.

De waterhuishouding van het Groene Hart

Er spelen in het Groene Hart grote opgaven ten aanzien van de waterhuishouding, zowel in het stedelijk als in het landelijk gebied. Het is belangrijk om beide vraagstukken zo goed mogelijk aan elkaar te verbinden. Dat geldt in het bijzonder waar het gaat om het vinden van oplossingen voor de voortgaande bodemdaling in de regio. Wij zijn van mening dat op dit gebied bovengemeentelijke visievorming en actie noodzakelijk is. Wij merken met tevredenheid dat de bewustwording van de grootte van de opgaven toeneemt in zowel het landelijk als het stedelijk gebied van het Groene Hart. De waterveiligheid beschouwen we als een afzonderlijk thema. Dat raakt weliswaar soms aan waterhuishouding maar kent eigen processen en structuren.

In het bebouwde deel van het Groene Hart is waterhuishouding sterk verbonden met bodemdaling, onderhoud van ondergrondse en bovengrondse infrastructuur (riolering, wegen) en de houdbaarheid van eeuwenoude funderingen. Daar zullen ook verreweg de grootste investeringen nodig zijn. Op het platteland hangt waterhuishouding in een zeer groot deel van het Groene Hart één-op-één samen met bodemdaling en daarmee met ruimte voor landbouw en natuur. De sleutel voor het tegengaan van de bodemdaling in het Groene Hart ligt in het waterbeheer ligt. Het vraagstuk staat nadrukkelijk op de agenda van de waterschappen; het waterschap Stichtse Rijnlanden loopt daarbij voorop. En het Platform Slappe Bodem verenigt een groeiend aantal gemeenten en waterschappen. Wij geven de gemeenten in het Groene Hart, die dat nog niet hebben gedaan, in overweging om zich aan te sluiten bij het Platform Slappe Bodem.

Wij hopen dat de gemeenten in het Groene Hart hun samenwerking versterken en de provincies en de waterschappen aanzetten tot een fundamentele discussie over het belang van het hogere waterpeilen in grote delen van het Groene Hart. Dat brengt ook de verplichting mee om nieuwe perspectieven voor de grondgebonden landbouw te ontwikkelen. We staan nog aan het begin van de verkenning van mogelijkheden om op korte en langere termijn met innovatieve bedrijfssystemen, ander landgebruik een goede oplossing voor dit vraagstuk te vinden. Het belang van bodemdaling in het Groene Hart is te belangrijk om de voortgang van het beleid op dat gebied van de ontwikkeling van één economische sector afhankelijk te maken. Er liggen kansen om met andere productiewijzen

en producten, handelingsperspectieven te bieden voor individuele agrarische ondernemers. Het vraagstuk van bodemdaling in het Groene Hart is zo belangrijk dat het vraagt om ook het vertrouwde ter discussie te stellen.

De toekomstige landbouw in het Groene Hart

Veel gemeenten in het Groene Hart zijn terecht zeer betrokken bij de land- en tuinbouw in hun gemeente. Met name de grondgebonden landbouw is immers de huidige drager van het landschap in het Groene Hart; deze vormt een sociaal-economische factor van betekenis en valt voor veel inwoners samen met de identiteit van hun gemeente.

De vraag is wel welke invloed gemeenten kunnen hebben op de toekomst van de grondgebonden landbouw in het Groene Hart. Vraagstukken rondom bodemdaling en innovatieve nieuwe bedrijfssystemen zullen vooral op een bovengemeentelijke schaal aangepakt moeten worden. Deze vragen bundeling van fundamentele en praktische kennis en een intensieve vertaalslag naar de bedrijfsplannen van ondernemers.

Bij de relatie met de markt staan vooral de agrarische ondernemers en hun ketens centraal.

Gemeenten zelf kunnen denken aan vernieuwingen op het gebied van korte ketens en het stimuleren van een circulaire economie op hun grondgebied. Weloverwogen ruimte (ook in planologische zin) bieden voor ontwikkelingen, passend bij het geheel van het Groene Hart, is de belangrijkste opgave voor gemeenten op dit gebied. Het is daarbij zaak dat de gemeenten in het Groene Hart zich inzake de toekomstige landbouw in hun gebied verbinden met processen die op een hoger schaalniveau spelen. Op die manier kunnen ook zij – daarvan afgeleid en erbij passend - een relevante bijdrage leveren aan een duurzame groen-blauwe toekomst van het Groene Hart.

Stel dus zeker dat kennis over de bredere ontwikkelingen toegankelijk is voor uw gemeente, verbindt u aan initiatieven op regionaal en Groene Hart-niveau en vraag u voortdurend af hoe effectief de gemeentelijke activiteiten zijn.

Vrijkomende agrarische bebouwing

Een bijzonder aspect, dat nauw samenhangt met de ontwikkeling van de landbouw, is het vrijkomen van agrarische bebouwing. De herbestemming van agrarische bebouwen kan een grote impact op landschappelijke kwaliteit, wegbelasting en sociaal-economische omstandigheden hebben. En vraagt daarom zorgvuldigheid en aandacht. Het bepalen van een beleidslijn hoe daar vanuit de gemeente mee om wordt gesprongen, is bij uitstek iets om in samenspraak met de regio te doen. Onnodig grote verschillen in beleidsruimte zijn immers lastig uit te leggen. Op basis van een gedeelde beleidslijn is een verantwoorde toepassing per locatie verzekerd.

In de inspiratielijst zijn enkele bronnen voor meer informatie opgenomen.

Recreatie en toerisme in het Groene Hart

Op tal van plekken in het Groene Hart wordt uitgebreid gesproken over het ontwikkelen van het toeristisch en recreatief gebruik van het gebied. Ook wij zijn overtuigd van de relatief beperkte benutting van ons gebied op dit moment; er is veel ontwikkel-ruimte!

Maar er kan veel samenhang en samenwerking zijn binnen het Groene Hart op dit terrein. En dat dan gebaseerd op een lange termijn-strategie. Het maakt immers veel uit of je meerdaags verblijf voor buitenlanders nastreeft of dagrecreatie voor mensen uit de stedenband om het Groene Hart. De eerste vraagt grote investeringen in verblijfsvoorzieningen zoals het Landal de Reeuwijkse Plassen in Reeuwijk, terwijl de bekendheid van het Groene Hart bij de 7 miljoen omwonenden nog beperkt is en een klein deel daarvan er daadwerkelijk recreëert.

Om niet in wensdenken te blijven steken of voor recreatief-toeristische ondernemers te denken, is het wenselijk om voor het Groene Hart een algemene recreatie –en toerismestrategie te ontwikkelen door ondernemers, overheden en maatschappelijke organisaties. Wat zijn de potenties van ons gebied, waar is ruimte, wat is duurzaam, zijn dan vragen die beantwoord worden. Deze bieden een handreiking om op regionaal en lokaal niveau een passende vertaling te maken, zodat de energie van gemeenten op dit terrein zo effectief mogelijk wordt besteed. De bestuurlijke tafel Vrijetijd, Water en Groen kan een opmaat daarvoor zijn.

De relatie met de verstedelijkte omgeving van het Groene Hart

In het Groene Hart wonen ca 700.000 mensen, er direct omheen in stedelijke agglomeraties als Rotterdam, Den Haag, Amsterdam en Utrecht maar liefst 7 miljoen mensen. Het wederzijds belang is evident: deze verstedelijkte omgeving biedt werkgelegenheid voor inwoners van het Groene Hart en mogelijkheden voor afzet van (landbouw)producten uit het Groene Hart. De inwoners van de stedenring genieten van de toeristisch-recreatieve mogelijkheden van het Groene Hart. En voor het vestigingsklimaat van de Randstad is het Groene Hart onmisbaar. Stad en land hebben elkaar nodig; ze leveren elk een bijdrage aan de kwaliteit van ons leven.

Veel bewoners van het Groene Hart wonen zo dicht bij stedelijke voorzieningen dat niet alles in de eigen gemeente vorm hoeft te krijgen. Dat biedt ruimte en kansen om in een dorp, buurtschap of op het platteland te wonen en anders te zijn dan een kleine stad. En zo biedt het Groene Hart ruimte aan stedelingen om er te verblijven.

Centrumgemeenten van het Groene Hart, zoals Alphen aan den Rijn, Gouda, Vianen en Woerden, spelen een speciale rol in de relatie stad-platteland. Zowel binnen het Groene Hart en in de verbinding met de omliggende stedenband.

Ondanks al die gedeelde belangen en wederzijdse afhankelijkheid vinden er nauwelijks (gestructureerde) ontmoetingen plaats tussen bestuurders, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

Nu is het zeker niet voor elke gemeente in het Groene Hart weggelegd om zelf contacten op bestuurlijk niveau met een grote stad in de omgeving te leggen; gezamenlijk kan dat veel beter. Maar elke gemeente kan wel helpen om ondernemers en maatschappelijke organisaties die contacten te laten opbouwen.

Een aardig voorbeeld van zo'n ontwikkelende relatie is Amstelland, waar de stichting Beschermers Amstelland zich al jaren inspant voor 'de ideale combinatie van wereldstad en platteland'.

Het is een ingewikkeld thema waarop we vanuit de Stichting Groene Hart zeker terugkomen, maar het is altijd nuttig om er over na te denken vanuit het gemeentelijk perspectief.

Inspiratielijst

- Het Groene Hart in beeld, publicatie van Planbureau voor de Leefomgeving
http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/PBL2015_Het_Groene_Hart_2e_druk_1351_juli2015.pdf
- Perspectief Groene Hart 2040, Stuurgroep Groene Hart
<http://stuurgroepgroenehart.nl/organisatie/nieuws/@320032/ziet-groene-hart-eruit-2040/>
- Groene Hart Monitor
<http://stuurgroepgroenehart.nl/@318802/groene-hart-monitor-2016/>
- Documenten over Groene Hart
<https://stuurgroepgroenehart.nl/organisatie/info>
- Regionaal Maatschappelijke Agenda, Regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden
<https://alblasserwaard-vijfheerenlanden.nl/grenzeloos-samenwerken/>
- Zeven redenen voor groen in de bebouwde omgeving
<https://www.wur.nl/nl/show-longread/Zeven-redenen-om-te-investeren-in-een-groene-stad.htm>
- Bodemdaling
 - Kansen op het veen, nieuwsbrief PARK Utrecht Paul Roncken
<https://mailchi.mp/430b9b5c398e/lxu6e5pzop>
 - Platform Slappe Bodem
<http://www.slappebodem.nl/>
- Zonneweiden
 - Stappen College van rijksadviseurs
www.collegevanrijksadviseurs.nl
 - Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit Utrecht Paul Roncken
<https://www.provincie-utrecht.nl/politiek-bestuur/extern-advies/adviseur-ruimtelijke>
- Erfgoed in omgevingsvisie RCE
https://erfgoedenruimte.nl/sites/default/files/attachments/111026_Omgevingsvisie_PDF-A.pdf
- Ladder van duurzame verstedelijking
<https://www.infomil.nl/onderwerpen/ruimte/ontwikkelingen/ladder-duurzame/handreiking-ladder/>
- Achtergrondinformatie over structuur van de landbouw en vrijkomende agrarische bebouwing
 - <https://cultureelerfgoed.nl/nieuws/kwaliteit-leefomgeving-landelijk-gebied-staat-onder-druk>
 - Rapport 'De VAB-opgaven in het Groene Hart'
http://stuurgroepgroenehart.nl/publish/pages/.../de_vab_opgaven_in_het_groene_hart.pdf

Over de Stichting Groene Hart

Opgericht in 1997 heeft de Stichting Groene Hart zich de afgelopen twintig jaar op zeer uiteenlopende wijze ingespannen om de kernwaarden van het Groene Hart te behouden en te ontwikkelen en om mensen in staat te stellen ervan te genieten. In de afgelopen jaren heeft het bestuur zich de vraag gesteld hoe we het effectiefst zouden kunnen zijn in onze bijdrage daaraan. Onze conclusie is dat we de meeste impact kunnen hebben als we er in slagen de samenleving uit te nodigen om na te denken over de betekenis van het Groene Hart. Dat zal centraal staan in onze jaarlijkse activiteitenplannen.

De Stichting Groene Hart (SGH) is van mening dat een verrijkt gesprek over de betekenis van het Groene Hart voor inwoners en omwoners, voor het Groene Hart en voor Nederland, voor de delen afzonderlijk en gezamenlijk, cruciaal is voor de toekomst ervan. Direct betrokkenen zijn vrijwel zonder uitzondering van opvatting dat het beperkte vermogen tot vertaling van de betekenis naar lokaal niveau en naar dagelijks handelen een florerende toekomst in de weg staat. SGH heeft besloten om het vergroten van het inzicht in de betekenis van het Groene Hart voor alle relevante groepen, centraal te zetten in de activiteiten in de komende jaren.

We streven ernaar om een meerjarig programma op te zetten en in samenwerking met anderen uit te voeren waarin gesprekken over de praktische betekenis van het Groene Hart centraal staan. In het programma willen we dergelijke ontmoetingen stimuleren en faciliteren met behulp van diverse middelen.

Bij de ontmoetingen gaat het om een gesprek, niet om de opvattingen van SGH over het voetlicht te brengen en anderen te overtuigen van de juistheid ervan. We zullen uiteraard inhoudelijk positie nemen maar steeds met het oogmerk om partner in het gesprek te zijn.

SGH is een vrijwilligersorganisatie; onze beperking ligt daarmee bij de inzet van onze vrijwilligers en de steun van donateurs en van bedrijven, organisaties en instellingen om het ons (financieel) mogelijk te maken.